

РОЗДІЛ 2 ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

УДК657:330.4

DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/4-102-2>

Балашов Г. Б.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-7722-7279>

ОЦІНЮВАННЯ ФАКТОРІВ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ОБЛІК ТА ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

У статті доведено, що зміни валютних курсів, економічна нестабільність та зміни у податковому законодавстві визначені як найбільш вагомими фактори впливу на облік та оподаткування в умовах воєнного стану, отримавши високі оцінки експертів – в середньому 8,75 бали. Спостереження за двома ланцюжками лінійно пов'язаних факторів з різних кластерів свідчить про те, що певні зміни в обліку можуть бути взаємодіючими та перетинають границі оцінених кластерів. Одночасно з цим виявлено пов'язаність між ланцюжками через найменш значущий фактор, що наголошує на тому, що навіть менш вагомими аспектами можуть впливати на структуру і взаємодію основних факторів. Ізоморфним вимірюванням відстаней між факторами доведено утворення двох кластерів, що свідчить про схожість їхніх характеристик, а також на те, що вони можуть реагувати подібним чином на зміни в умовах війни. Структура деревоподібної взаємодії факторів підтверджує необхідність комплексного підходу до обліку та оподаткування, де навіть менш значущі чинники можуть мати важливий внесок у загальну ефективність фінансових стратегій в умовах воєнного стану.

Ключові слова: кластеризація, облік та оподаткування, фінансові стратегії, факторний аналіз, економічна нестабільність.

Постановка проблеми. В умовах воєнного стану Україна зіштовхується з багатьма викликами, які вимагають ефективного фінансового управління для підтримки економічної стабільності та зміцнення обороноздатності держави. Однією з ключових задач є адаптація систем бухгалтерського обліку та оподаткування до специфічних умов воєнного часу, що передбачає розробку нових підходів, здатних забезпечити контрольованість, прозорість, компетентність і оперативність у фінансових процесах. Це включає визначення основних принципів фінансового обліку та оподаткування, які підтримуватимуть економічну стійкість, сприятимуть ефективному використанню державних ресурсів і забезпечуватимуть пріоритетні потреби в оборонній та соціальній сферах. Розробка та впровадження таких принципів мають сприяти оптимізації податкового навантаження, посиленню фінансового контролю та підвищенню ефективності управління в умовах обмежених ресурсів, що є важливим як для захисту національної безпеки, так і для соціальної підтримки населення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Багато наукових праць присвячено теоретичним та практичним аспектам організації й ведення бухгалтерського обліку, оподаткування для українських підприємств різних форм власності. Проведений огляд літератури, включаючи дослідження таких авторів, як Є. Посторонко [1], М. Патута, Т. Шматковська [2], Н. Костишин, Т. Яковець [3], Ю. Іщенко, Н. Семенишена, Н. Євдокимова, О. Степанюк, В. Царук [4], А. Галабурда, С. Шевченко [5], А. Логвин [6], М. Кузуб, О. Мошковська, Т. Ігнатенко, О. Кузьменко, О. Ромашко [7], Т. Гуренко [8], М. Клименко [9], С. Децюра [10] демонструє, що формування вибору принципів обліку та оподаткування в умовах воєнного стану має базуватися на цінностях, які є критично важливими для держави в цей період. Однак на сьогодні, важливим є також вибір та аналіз факторів, що безпосередньо впливають на ведення бухгалтерського обліку та оподаткування, особливо в умовах воєнного стану.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема полягає в тому, що через умови війни бракує статистичних даних для традиційного аналізу систем обліку та оподаткування. Щоб заповнити цей пробіл, потрібно визначити основні фактори, які впливають на ці системи в нестабільних умовах. Для цього було залучено 385 експертів, що представляють різні типи підприємств, які ідентифікували ключові фактори, такі як зміни валютних курсів, економічна нестабільність і податкове законодавство. Завдяки кластерному аналізу ці фактори були згруповані, що допоможе врахувати їхній вплив у подальших рішеннях.

Мета статті: провести оцінювання факторів, які впливають на облік та оподаткування в умовах війни.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи відсутність статистичних даних, на основі яких можна було б аналізувати фактори впливу на облік та оподаткування в умовах війни є необхідність організувати і виконати експертне дослідження на предмет ідентифікування значущості факторів, з метою їх подальшого урахування під час оптимізації підходів до систем обліку та оподаткування. Для забезпечення коректності експертного дослідження необхідним є обґрунтувати вибірку. Для цього перш за все слід висунути критерії відбору експертів. Такими критеріями є:

1) згода експерта брати участь у експертному дослідженні;

2) досвід роботи на посаді головного бухгалтера підприємства не менше як 5 років.

Перший з критеріїв відсіює осіб, які не зацікавлені у висловленні експертної позиції, тих, які ймовірно під час експертного дослідження дадуть відповіді не на усі питання або дадуть не повні відповіді. У свою чергу, другий критерій відсіює осіб: з малим бухгалтерським досвідом; некомпетентних бухгалтерів, які виконують лише окремі облікові операції; що працювали або працюють на збиткових чи збанкрутілих підприємствах.

Отже, при первинній обробці даних виявилось, що з потенційних 516 осіб лише 431 особи повністю відповідають обраним критеріям. Омираючись на те, що наша генеральна сукупність становить 382 особи ми обчислили розмір вибірки за допомогою формули:

$$n = \frac{Z^2 \cdot p \cdot (1-p)}{E^2},$$

де n – розмір вибірки; Z – коефіцієнт довірчої ймовірності; p – оцінка ймовірності успіху (яка може бути взята, наприклад, як 0,5 для максимального розмаху); E – межа похибки.

Для довірчої ймовірності 95 % коефіцієнт Z буде приблизно 1,96. Межа похибки (E) може бути встановлена відповідно до наших вимог (довірча ймовірність становить 95 %, а генеральна сукупність 431 експерт).

Нехай межа похибки E буде, наприклад, 5 %. Тоді, E у формулі буде 0,05. Підставимо значення в формулу:

$$n = \frac{1,96^2 \cdot 0,5 \cdot (1-0,5)}{0,05^2} \approx 384,16$$

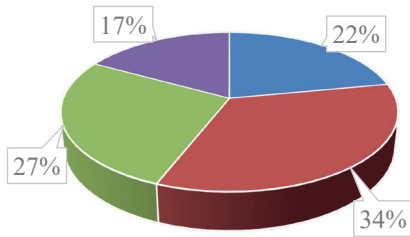

Рис. 1. Розподіл експертів за приналежністю до підприємств, які вони представляють, %

Примітка: Умовні позначення: 17 % – частка експертів, які є представниками великих підприємств; 22 % – частка експертів, які є представниками середніх підприємств; 27 % – частка експертів, які є представниками малих підприємств; 34 % – частка експертів, які є представниками мікропідприємств.

Джерело: побудовано автором

Отже, розмір вибірки, необхідний для отримання достовірного результату при довірчій ймовірності 95 %, оцінці ймовірності успіху 0,5 і межі похибки 5 %, складатиме приблизно 384,16. На практиці, розмір вибірки може бути округлений до цілого числа, отже, у цьому випадку, нам слід взяти вибірку розміром близько 385 експертів.

На рис. 1 і 2 наведено розподіл експертів за приналежністю до підприємств, які вони представляють у відносному і кількісному вимірі. Як бачимо, з 385 осіб більшість 61 % представляють малі та мікропідприємства (216 осіб). Досить значна частка (22 %) є представниками середніх підприємств (104 особи). Експерти, які є представниками великих підприємств становлять 65 осіб, або 17 % вибірки. Під час експертного дослідження було охоплено підприємства Івано-Франківської (8 %, 30 підприємств), Закарпатської (9 %, 34 підприємства), Волинської (11 %, 42 підприємства), Рівненської (12 %, 46 підприємств), Тернопільської (17 %, 65 підприємств), Львівської (21 %, 81 підприємство), Хмельницької (22 %, 87 підприємств) областей (табл. 1).

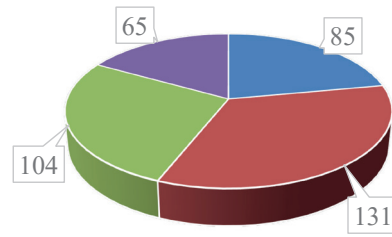

Рис. 2. Розподіл експертів за приналежністю до підприємств, які вони представляють, кількість осіб

Примітка: Умовні позначення: 65 – кількість експертів, які є представниками великих підприємств; 104 – кількість експертів, які є представниками середніх підприємств; 131 – кількість експертів, які є представниками малих підприємств; 85 – кількість експертів, які є представниками мікропідприємств.

Джерело: побудовано автором

Таблиця 1

Розподіл експертів за областями України

Кількість підприємств	Області							Всього
	Івано-Франківська	Закарпатська	Волинська	Рівненська	Тернопільська	Львівська	Хмельницька	
Всього, з них	30	34	42	46	65	81	87	385
Мікропідприємства	5	7	8	11	15	27	12	85
Малі підприємства	12	15	15	20	28	25	16	131
Середні підприємства	8	15	9	12	21	20	19	104
Великі підприємства	5	6	9	6	7	13	19	65

Джерело: побудовано автором

Таблиця 2

Бали, призначені експертами факторам, які впливають на облік та оподаткування в умовах воєнного стану

Порядкові номери факторів	Експертні групи				Середні міжгрупові значення
	А	Б	В	Г	
1	8	9	10	8	8,75
2	10	10	8	8	9
3	4	3	2	2	2,75
4	7	8	10	10	8,75
5	5	4	6	3	4,5
6	10	9	4	4	6,75

Примітка: Умовні позначення: 1 – економічна нестабільність; 2 – зміни валютних курсів; 3 – дефіцит бюджету; 4 – зміни в податковому законодавстві; 5 – управління фінансовою звітністю та обліком; 6 – міжнародні зобов'язання; А – група експертів, які представляють великі підприємства; Б – група експертів, які представляють середні підприємства; В – група експертів, які представляють малі підприємства; Г – група експертів, які представляють мікропідприємства.

Джерело: побудовано автором

Експертне опитування відбувалось у формі анкетування. Анкету наведено у додатку А. Експертам пропонувалось оцінити фактори за 10-ти бальною шкалою від 1 до 10, де 1 бал – мінімальна оцінка, а 10 – максимальна. Результати обробки експертних даних наведено у табл. 2.

Як бачимо, експерти розподілені на чотири групи, які відповідають видам підприємств за їхнім розміром (великі, середні, малі і мікропідприємства). Після того, як було сформовано ці групи ми визначили середні групові значення експертних оцінок в розрізі кожного фактору. На сам кінець, визначено міжгрупові середні значення балів, які експерти призначили кожному фактору.

За результатами виконаного експертного дослідження встановлено, що найбільш значущими факторами, які впливають на облік та оподаткування в умовах воєнного стану є зміни валютних курсів (9 балів), а також економічна нестабільність та зміни у податковому законодавстві. Кожному з цих факторів експерти в середньому призначили по 8,75 балів. Досить високе значення отримав і такий фактор як міжнародні зобов'язання (6,75 балів). Усі інші фактори оцінено як такі, що хоча і впливають на облік та оподаткування в умовах воєнного стану, проте цей вплив є не надто сильним. Градацію значущості проаналізованих факторів наведено на рис. 3.

Окрім, інформації про значущість факторів важливою є також інформація про те, як виокремлені нами фактор пов'язані між собою. Для виявлення зв'язків між факторами застосуємо кластерний аналіз (метод куль). У відповідності до цього методу досліджувана сукупність факторів аналізується на предмет структурної подібності. Це передбачає вимірювання ізоморфних відстаней між факторами. Ізоморфні відстані вимірюємо скориставшись специфікаціями, вбудованими у ППП Microsoft Excel. У якості вихідної матриці візьмемо дані табл. 1. На рис. 4 представлено матрицю ізоморфних відстаней між аналізованими факторами.

Використовуючи дані матриці ізоморфних відстаней можемо визначити критичне значення, яке розбіє множину досліджуваних факторів на кластери. Виконання цього завдання відбувається в межах кожного з стовпців. Так, спочатку обираємо мінімальні відстані по кожному фактору, а пізніше знаходимо максимальне значення з обраних мінімальних. В нашому випадку мінімальними значеннями є такі: 0,07401; 0,080923; 0,079651; 0,07401; 0,103167; 0,079651. З цих значень максимальним є значення між 5 і 1 факторами – 0,103167, тобто це критичне значення встановлених ізоморфних відстаней. На основі цього значення утворились кластери (рис. 5).

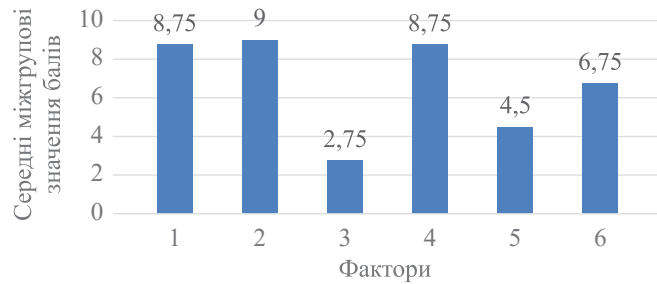

Рис. 3. Відносна значущість факторів, які впливають на облік та оподаткування в умовах воєнного стану

Джерело: побудовано автором

Фактори	1	2	3	4	5	6
1	0	0,080923	0,173183	0,07401	0,103167	0,227372
2	0,080923	0	0,101979	0,127111	0,140263	0,155168
3	0,173183	0,101979	0	0,222284	0,181507	0,079651
4	0,07401	0,127111	0,222284	0	0,161023	0,28227
5	0,103167	0,140263	0,181507	0,161023	0	0,235849
6	0,227372	0,155168	0,079651	0,28227	0,235849	0

Рис. 4. Матриця ізоморфних відстаней

Джерело: побудовано автором

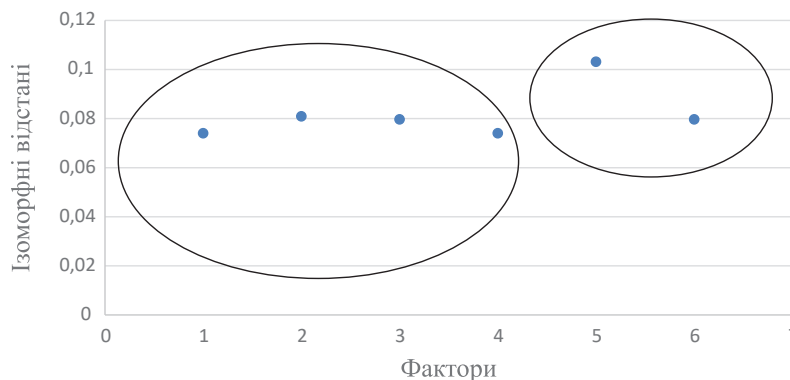

Рис. 5. Кластери, утворені методом куль

Джерело: побудовано автором

Таким чином, утворилось два кластери. Перший включає фактори 1, 2, 3 і 4, а другий – 5 і 6.

Окрім матриці ізоморфних відстаней специфікації, вбудовані у ППП Microsoft Excel дозволили також побудувати ланцюжки факторів, які між собою найбільш пов'язані, а також визначити між ланцюжкові відстані:

1) сформовані ланцюжки факторів:

ланцюжок 1:	1	0,07401	4	0,127111	2	0,140263	5
ланцюжок 2:	3	0,079651	6				

2) матриця відстаней між ланцюжками:

	ланцюжок 1:	ланцюжок 2:
ланцюжок 1:	0(0; 0)	0,101979(2; 3)
ланцюжок 2:	0,101979(2; 3)	0(0; 0)
Мінімальні відстані	0,101979(1; 2)	0,101979(2; 1)

Скориставшись побудованими ланцюжками і встановленою мінімальною відстанню між ними можемо побудувати дендрит, який відображає зв'язки між факторами, як в межах кластерів, так і міжкластерні зв'язки (рис. 6).

Як бачимо, у підсумку виявилось, що:

1) у множині досліджуваних факторів є п'ять лінійних зв'язків (1 і 4; 4 і 2; 2 і 5; 2 і 3; 3 і 6), а також 10 опосередкованих (і і 2; 1 і 3; 1 і 5; 1 і 6; 4 і 5; 4 і 3; 4 і 6; 2 і 6; 5 і 3; 5 і 6);

2) незважаючи на те, що у результаті ізоморфного вимірювання відстаней між факторами утворилось два кластери, все ж виявилось, що окремі ці кластери не зовсім незалежні один від одного. Так, по-перше, виявлено два ланцюжки лінійно пов'язаних факторів (перший – 1, 4, 2 і 5; другий 3 і 6), які належать до різних кластерів, а по-друге, встановлено, що ці ланцюжки ще й пов'язані між собою (2 і 3 фактори);

3) попри те, що усі найбільш значущі фактори (2, 1 і 4) потрапили в перший кластер, проте у цей же ж кластер увійшов фактор 3, який за усередненими оцінками експертів є найменш значущим. Цією обставиною не можна ігнорувати, оскільки саме через фактор 3 є зв'язок із другим кластером, що перетворило дві групи кластерів у цілісну деревоподібну структуру, у якій усі компоненти (фактори) зв'язані між собою лінійними або опосередкованими зв'язками.

Утворений дендрит вказує на те, що ухвалюючи рішення, які стосуються обліку та оподаткування необхідно враховувати усі без винятку фактори, беручи до уваги як їхню значущість, так і зв'язки між ними.

Розглянемо прямі (лінійні) зв'язки між факторами, які впливають на облік та оподаткування в умовах воєнного стану:

– фактори 1 і 4: економічна нестабільність спричиняє потребу у змінах податкового законодавства для забезпечення фінансової стійкості держави. Зміни в податковому законодавстві можуть включати реформи для збору додаткових ресурсів або стимулювання економіки в умовах кризи, що впливає на облік та фінансову звітність підприємств. Такий взаємозв'язок вимагає від уряду стратегічного підходу до регулювання податкової системи для ефективного управління фінансовими ресурсами у воєнному стані;

– фактори 4 і 2: зростання валютної нестабільності призводить до значущих коливань у вартості активів та зобов'язань, що потребує відповідних корекцій у фінансовій звітності. Одночасно, уряди можуть адаптувати податкову політику для забезпечення фінансової стійкості та збору необхідних ресурсів у важливий період шляхом внесення змін до податкових ставок та правил. Такий взаємозв'язок вимагає від підприємств уважного аналізу та адаптації своєї стратегії обліку та оподаткування до змін в економічному середовищі в умовах воєнного стану;

– фактори 2 і 5: умови воєнного стану створюють суміжні виклики для змін валютних курсів та управління фінансовою звітністю та обліком. Зміни валютних курсів впливають на вартість активів та зобов'язань компаній, що вимагає адаптації облікових процедур для урахування валютних ризиків у фінансовій звітності. Управління фінансовою звітністю та обліком, в свою чергу, відіграють важливу роль у наданні точної та прозорої інформації стейкхолдерам підприємства щодо впливу війни на його фінансовий стан. Такий взаємозв'язок вимагає від підприємств не лише стратегічного управління валютними ризиками, але й вдосконалення систем управління фінансовою звітністю для забезпечення достовірності та розгляду особливостей управління в умовах воєнного стану;

– фактори 2 і 3: умови воєнного стану можуть спричинити взаємозв'язок між змінами валютних курсів та дефіцитом бюджету в контексті обліку та оподаткування. Зростання валютної нестабільності призводить до значущих коливань вартості іноземних валют, що впливає на облікові оцінки активів та зобов'язань компаній. Одночасно, дефіцит бюджету може змушувати владу вживати податкових заходів для збору додаткових коштів, що включає зміни податкових ставок та правил, щоб

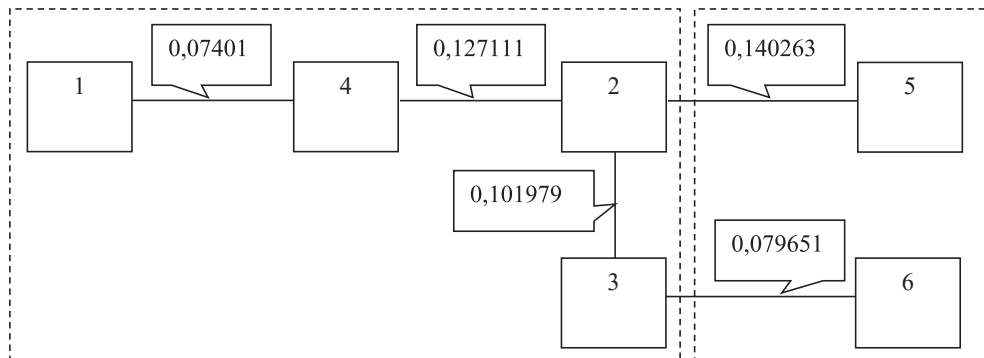

Рис. 6. Дендрит зв'язків між факторами, які впливають на облік та оподаткування в умовах воєнного стану

Примітка: Пунктирною лінією позначено фактори, які є компонентами першого і другого кластерів.

Джерело: побудовано автором

забезпечити фінансову стійкість в умовах воєнного стану. Такий взаємозв'язок вимагає від підприємств уважного аналізу та адаптації стратегій обліку та оподаткування до змін в економічному середовищі, що виникають внаслідок війни;

– фактори 3 і 6: зростання дефіциту бюджету може вимагати від влади вживання податкових заходів для забезпечення фінансової стійкості, що може впливати на податкове законодавство та ставки. Міжнародні зобов'язання, у свою чергу, можуть визначати облікові стандарти та вимоги звітності, що впливає на спосіб відображення фінансової інформації в умовах воєнного конфлікту, вимагаючи від підприємств прозорості та

врахування цих факторів при розробці своїх стратегій обліку та оподаткування.

Висновки з проведеного дослідження. Отож, в умовах воєнного стану міжнародні зобов'язання та дефіцит бюджету взаємодіють, визначаючи динаміку обліку та оподаткування. Зростання дефіциту бюджету може стимулювати зміни в податковому законодавстві для забезпечення фінансової стійкості, а міжнародні зобов'язання впливають на вимоги до обліку та звітності. У такому контексті компанії в умовах воєнного стану повинні уважно адаптувати застосовувані підходи до обліку та оподаткування, беручи до уваги вплив цих факторів на їхню фінансову діяльність.

Список використаних джерел:

1. Посторонко Ю. Особливості оподаткування доходів від незалежної професійної діяльності у воєнний період. *Проблеми законності*. 2023. №160. С. 135–151. DOI: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.160.274226>
2. Патута М., Шматковська Т. Особливості бухгалтерського обліку в умовах воєнного стану в Україні. *Галицький економічний вісник*. 2022. Т. 77. №4. С. 53–63. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2022.04.053
3. Костишин Н., Яковець Т. Облікова та податкова система в умовах воєнного стану: як діяти та які наслідки. *Вісник економіки*. 2022. № 99. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.02.099>
4. Ishchenko Y., Semenushena N., Yevdokymova N., Stepaniuk O., Tsaruk V. Management of agricultural business in war conditions: features of accounting and taxation. *Independent Journal of Management & Production*. 2022. № 13. P. 602–624. DOI: <https://doi.org/10.14807/ijmp.v13i4.2006>
5. Halaburda A., Shevchenko S. Tax policy under martial law. *University Economic Bulletin*. 2022. №54. P. 123–130. DOI: <https://doi.org/10.31470/2306-546x-2022-54-123-130>
6. Lohvyn A. Martial law and value added tax: problematic issues. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2023. №4. P. 30–39. DOI: <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-4-4>
7. Кузуб М., Мошківська О., Ігнатенко Т., Кузьменко О., Ромашко О. Особливості ведення бухгалтерського обліку, оподаткування та подання звітності під час воєнного стану. *Огляд економіки та фінансів*. 2022. № 20. URL: <https://refpress.org/ref-vol20-a114/>
8. Гуренко Т. Облік оплати праці та трудові відносини у воєнний період. *Економіка та суспільство*. 2022. № 36. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-314>
9. Клименко М. Бухгалтерський облік під час війни: що буде зі звітністю та як оптимізувати податки. *Юридична газета online*. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/podatкова-praktika/buhgalterskiy-oblik-pid-chas-viyni-shcho-bude-zi-zvitnistyu-ta-yak-optimizuvati-podatki.html>
10. Децюра С. Правила оподаткування під час воєнного стану. *Бухгалтерія 911*. URL: <https://buhgalter911.com/uk/news/news-1064117.html>

References:

1. Postoronko Y. (2023) Features of Taxation of Income Received from Performing an Independent Professional Activity in the War Period. *Problems of legality*, pp. 135–151. DOI: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.160.274226>
2. Patuta M., & Shmatkovska T. (2022) Features of accounting in martial law conditions. *Galic'hij ekonomichnij visnik*, vol. 4, pp. 53–63. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2022.04.053
3. Kostyshyn N., & Yakovets T. (2022) Accounting and taxing system in conditions of the state of war: how to act and what the consequences. *Herald of Economics*, vol. 99. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.02.099>
4. Ishchenko Y., Semenushena N., Yevdokymova N., Stepaniuk O., & Tsaruk V. (2022) Management of agricultural business in war conditions: features of accounting and taxation. *Independent Journal of Management & Production*, vol. 13, pp. 602–624. DOI: <https://doi.org/10.14807/ijmp.v13i4.2006>
5. Halaburda A., & Shevchenko S. (2022) Tax policy under martial law. *University Economic Bulletin*, pp. 123–130. DOI: <https://doi.org/10.31470/2306-546x-2022-54-123-130>
6. Lohvyn A. (2023) Martial law and value added tax: problematic issues. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*, pp. 30–39. DOI: <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-4-4>
7. Kuzub M., Moshkovska O., Ignatenko T., Kuzmenko O. & Romashko O. (2022) Features of accounting, taxation and reporting during martial law, vol. 20. Available at: <https://refpress.org/ref-vol20-a114/>
8. Gurenko T. (2023) Payroll accounting and labor relations during the wartime period. *Economy and society*, vol. 36. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-314>
9. Klymenko M. (2022) Accounting during the war: what will happen to reporting and how to optimize taxes. *Legal newspaper online*. Available at: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/podatкова-praktika/buhgalterskiy-oblik-pid-chas-viyni-shcho-bude-zi-zvitnistyu-ta-yak-optimizuvati-podatki.html>
10. Decyura S. (2022) Taxation rules during martial law. *Accounting 911*. Available at: <https://buhgalter911.com/uk/news/news-1064117.html>

Balashov Hennadiy

Ivan Franko National University of Lviv

**ASSESSMENT OF FACTORS AFFECTING ACCOUNTING
AND TAXATION UNDER WAR CONDITIONS**

Summary

In the context of martial law, Ukraine faces numerous challenges that demand effective financial management to maintain economic stability and strengthen the country's defense capabilities. One of the primary tasks is adapting accounting and taxation systems to the realities of wartime, which requires developing new approaches that ensure control, transparency, competence, and efficiency in financial processes. It is essential to define core principles for accounting and taxation that will support economic resilience, promote the efficient use of state resources, and meet the critical needs of defense and social welfare. The development and implementation of these principles should facilitate reducing tax burdens, strengthening financial oversight, and enhancing management efficiency under constrained resources. This is crucial both for safeguarding national security and for ensuring social support for the population during a challenging period. Additionally, it is important to establish mechanisms for real-time monitoring and analysis of financial flows, enabling a flexible response to changing wartime conditions and improving the efficiency of government administration and the provision of essential services. The article demonstrates that changes in exchange rates, economic instability, and tax legislation adjustments are the most significant factors impacting accounting and taxation in wartime, receiving high ratings from experts, with an average score of 8.75. Observations of two chains of linearly connected factors from different clusters indicate that specific changes in accounting may interact across cluster boundaries. Additionally, a link between these chains is seen through the least significant factor, emphasizing that even less critical aspects can influence the structure and interaction of primary factors. Isomorphic distance measurements between factors have revealed the formation of two clusters, suggesting similarity in their characteristics and indicating that they may respond similarly to wartime changes. The tree-like interaction structure of factors confirms the need for a comprehensive approach to accounting and taxation, where even less significant factors contribute to the overall effectiveness of financial strategies under wartime conditions.

Keywords: clustering, accounting and taxation, financial strategies, factor analysis, economic instability.